

Könyvtárak, könyvek, olvasók Tordaszentlászlón

A könyvtár nemcsak egy helyiség polcokkal, könyvekkel — és természetesen könyvtárosnővel —, hanem *tükör* is, amely sokat mond létrehozóiról, megalakulása körülményeiről, olvasóiról, ellátóiról, s mint ilyen művelődéspolitikánk múltjáról, jelenéről, egy falu, vidék vagy nemzetiség kulturális törekvéseiről, igényeiről s egyáltalán a nyomtatott szó és az olvasás, divatosan: a Gutenberg-galaxis sorsáról ma — itt vagy ott. Azt is mondhatnók, a könyvtár művelődéstörténeti emlékmű. Történelme szerves része egyfelől a helytörténetnek, falutörténetnek, kerülettörténetnek, üzemi történetnek, mozgalomtörténetnek, másfelől része tágabb értelmezésű művelődéstörténetünknek.

Művelődéstörténetünkben a falusi könyvtárak megteremtése kapcsolatban áll azzal a törekvéssel, amely a múlt század dereka táján az „alsóbb néposztályok” iskoláztatását, a betű, az ismeretek terjesztését tűzte ki célul. Ezek alapja Szentlászlón a református iskola: 1877-ben előbb községivé, majd államivá alakult át, s napirendre került egy állandó könyvtár megteremtésének földadata is.

A falu első könyvtára, az Iskolai és Népkönyvtár 1881-ben alakult, az iskola épületében működött, Borbély József igazgató hozta létre. A könyvek beszerzéséhez szükséges pénzalapot az évváró vizsgák s az e célra rendezett táncmultságok jövedelméből biztosították. Az adakozók között találjuk az értelmiség mellett a tehetősebb gazdákat, valamint Czakó János Szentlászlóról elszármazott tanárt, a Jósikák leányutódait, Soós Ferenc gazdatisztet, Simó Béla megyei tanfelügyelőt, a református egyházat, a községi előljáróságot, a Tordaszentlászló és Vidéke Hitel-szövetkezetet. Nem véletlenül sorolom föl az adományozókat; a lista jelzi, hogy a könyvtár létrejötte széles körű társadalmi mozgalom eredménye, különféle rétegek járultak hozzá a sikerhez, köztük nemcsak „nagy mecénások”, szervezetek, hanem egyszerű gazdálkodók is. A könyvtár létrehozása tehát az egész falu ügye volt.

Az alakulástól a századfordulóig könyvvállománya 114 kötetre gyarapodott, s köztük találjuk Petőfi, Mikszáth, Kármán, Kisfaludy Károly, Jósika, Tompa Mihály műveit, a Családi Könyvtár, a Falusi Könyvtár, a Történelmi Könyvtár, a Vasárnapi Könyvtár, az Olvasó Könyvtár, a Hasznos Mulattató kiadásában megjelent népkönyveket és kalendáriumokat. Ez a könyvtár az iskolások házi olvasmányait, részben az olvasni tudó felnőttek igényeit igyekezett kielégíteni. Külön állott a Tanítói Könyvtár, mely pedagógiai segédkönyveken kívül 82 tudományos és szépirodalmi művet tartott nyilván. A könyvvállományt újságok, folyóiratok, évkönyvek egészítették ki: *Képes Néplap*, *Erdélyi Gazda*, *Jókai Album*, *Az Én Újságom*, *Népnevelők Lapja*, *Régi Egyiptom*, *Dácia*, *Történelmi Arcképcsarnok*, *Házi Nevelés*.

Több mint 60 évi működés, gyarapodás után mindkét könyvtár több száz kötete — sajnos — a frontátvonulás idején, 1944 őszén elpusztult. Abból, amit sikerült megmenteni, s újabb adományokból 1948-ban ifjúsági könyvtárat létesítettünk. Ez szolgált alapul az 1961-ben megalakult községi könyvtárnak, amelyet a későbbi katalogizálás során kiselejtezték.

A megmaradt dokumentumok között egy 1898. október 23-án keltezett jegyzőkönyv arról tanúskodik, hogy a faluban Olvasó Egylet is működött, amely tagdíjából tartotta fenn magát. Alapító tagjai az 1887-ben létesült Daloskörből és a falu olvasni vágyó lakóiból toborzódtak.

Az Olvasó Egyletnek az volt a feladata, hogy megszerettesse a könyvet, tájékoztassa a falusi embereket a kül- és belföldi eseményekről. Székháza a Dalkör-

otthon kisterme volt, ahol naponta délután 6—10 óra között biztosítottak hasznos olvasnivalót az érdeklődőknek. A tagsági díjakból vásároltak tüzelőt, fizettek elő a lapokra, könyvekre. A folyamatos, klubszerű tevékenység október 1-én kezdődött, és április végéig tartott. Az 1898. évi indulást úgy oldották meg, hogy Székely László tanító az egyetlen rendelkezésére bocsátotta a saját előfizetésű *Magyar Hírlapot* és *Aranyosvidéket*, Ambrus Mihály a *Néplapot*, Tamó Gyula református lelkész pedig három más újságot.

Amikor a két háború közt az állami iskolából az anyanyelvi oktatás kiszorult, más könyvtárból kölcsönözhattünk hetente egyszer könyvet, folyóiratot. Az 1937. évi jelentés mintegy 200 olvasót tart nyilván; 1940-ben már gyermekkönyvtár is működött a faluban. Sajnos, ez a könyvtár is megsemmisült a háború végén. Szentlászlón tehát a könyv szeretete szinte egyidős a modern oktatással, s párhuzamosan fejlődött a falu anyagi és szellemi kultúrájával.

Azok a gazdasági, politikai és társadalmi feltételek, amelyek lehetővé tették, hogy a könyv, a tudomány közkinccsé váljon, a felszabadulás után teljesedett ki. Azóta az olvasók tábora, könyvtáraink helyzete a következő képet mutatja.

Az iskola könyvtára 1961 óta állandósult, könyvalapja 1969-ben 556, 1973 novemberében pedig 1183 kötet. Ez meglehetősen szép szám, kár azonban, hogy a kötelező olvasmányok jelentős részéhez nem jut hozzá a magyar tannyelvű iskola diáksága. Egyébként az utóbbi négy-öt esztendőben a Megyei Könyvelosztó küldeményeiben is alig két-három kötelező olvasmány szerepel, noha nemzetiségi könyvkiadásunk a Kritérion Könyvkiadó létrejötté óta virágkorát éli. Ilyen helyzetben kénytelenek vagyunk a szülői bizottság pénzalapjából beszerezni bizonyos könyveket. Időszerű óhaj régóta, hogy a falusi iskolai könyvtárak ellátására jóváhagyott összeget a megyei tanfelügyelőség átutalja az iskoláknak, hogy a nevelés igényeinek és a helyi sajtóosságoknak megfelelő könyvekkel láthassák el a könyvtárakat.

A községi könyvtár 1961. január elsején alakult meg, és az új művelődési ház befejezéséig az iskola egyik helyiségében működött. 1963 nyarán aztán beköltözött a művelődési otthon e célra tervezett helyiségeibe. Az indulási alapot részben a kultúrotthon könyvtára, részben a gyűjtésekből származó könyvek, valamint a kolozsvári rajoni könyvtár adománya alkotta.

Az 1938—1961 közötti időszakból az olvasók és az olvasott könyvek számára vonatkozó nyilvántartásunk nincs, de feltételezhető — ha 1937-ben csupán az egyházi könyvtárban 200 olvasót tartottak nyilván —, hogy a tárgyalt időszakban (1938—1961) az olvasók, illetve az olvasott kötetek száma jóval meghaladta amazét. A községi könyvtár könyvalapjának alakulását a következő statisztikai adatok szemléltetik:

1961 végén	3723
1962-ben	4872
1963-ban	5123
1964-ben	5481
1965-ben	5896
1966-ban	6311
1967-ben	6497
1968-ban	8031
1969-ben	11 762
1970-ben	12 852
1971-ben	13 717
1972-ben	14 557
1973 végén	14 896 kötet.

A könyvalap megoszlása 1973. december végén:

Politikai jellegűek száma 2519, ebből	
Marx, Engels és Lenin művei	277
Tudományos jellegűek	460
Műszaki	306
Mezőgazdasági	839
Szépirodalmi	8233
Gyermekirodalmi	1650
Más tárgyuak (földrajzi, történelmi, ateista, egészségügyi, nyelvészeti, népszerűsítő művek)	891 kötet.

1961-től a községi könyvtár állandó előfizetője a Kolozsváron és a fővárosban megjelenő román és magyar nyelvű főbb sajtótermékeknek. Ez év elején mintegy 42 folyóirat, napi- és hetilap, illetve szaklap érkezett a könyvtárba. Annak ellenére, hogy a *Cutezătorii*, a *Napsugár* és a *Jóbarát* keresett gyermeklap, 1972-ben és 1973-ban nem szerepel a könyvtár előfizetési jegyzékében.

Szentlászló falu művelődési igényeit szemléltetik a következő számadatok is: 1969 februárjában mintegy 45, 1973 decemberében pedig 52 sajtótermékre fizetett elő 426, illetve 536 család; tehát minden házban olvasnak, ugyanis 437 a házak száma.

Az olvasók, valamint az olvasott könyvek mennyisége az elmúlt 12 esztendő során a következőképpen alakult:

	Szentlászlón		A hozzá tartozó nyolc faluban	
	olvasott könyv	olvasó	olvasott könyv	olvasó
1961	3791	429	13 050	1400
1962	5360	550	13 050	1400
1963	5060	584	14 190	1525
1964	5088	573	14 684	1536
1965	5852	431	15 148	1432
1966	4984	412	12 861	1309
1967	4164	414	8144	1045
1968	4537	476	9363	1006
1969	4200	365	7606	1024
1970	4420	309	8916	1009
1971	5963	368	8903	1054
1972	4456	315	8839	1016
1973 (augusztus végéig)	3552	262	5940	694

A könyvalap, az olvasott könyvek és az olvasók számának statisztikai adatait összehasonlítva, elemezve, a következő megállapításra jutunk:

1968 végéig a könyvtári alap elérte a 8031 kötetet, azonban ez nem a könyvellátás ütemének fölgyorsulása következtében történt, ugyanis a megyerendszerre való visszatérés nyomán Tordaszentlászlóhoz csatoltak négy falut: Hesdátot, Magyarlétát, Románlétát, Rákost, s ezek könyvvállományai is a könyvtár nyilvántartásába kerültek. Az évenkénti könyvgyarapodás ritkán haladja meg az ezer darabot. Így a könyvtár évi állománynövekedése jelenleg még nem éri el a lakosenkénti egyet. Az olvasók könyvellátását, a könyvkölcsönzést nehezíti az is, hogy a könyvelosztó küldeményeiben egyes könyvekből ritkán érkezik több példány.

Az olvasók száma 1963-ban érte el a maximumot, ugyanis a könyvellátás ritmusa is ekkor érte el a legmagasabb szintet, különösen a szépirodalmi és a gyermekirodalmi könyvek köréből. A következő években (1965—1973) az olvasók száma hullámzó vagy csökkenő tendenciát mutat. Ennek okai szerteágazók.

Az új életmód kétlaki vagy ingázó dolgozókká alakította át a férfiak és a fiatalabb nők zömét. Az ingázás pedig köztudottan nem kedvez az olvasásnak, ugyanis az ingázó dolgozók olvasásra felhasználható szabad ideje viszonylag kevés.

Számítsuk mindehhez hozzá, hogy sok régi kötet elhasználódott, kevés az új könyv, ugyanakkor a filmelőadások rendszeressé váltak Szentlászlón és Magyarfenesen, s egyre több a faluban a tévé és a táskarádió, lemezjátszó, magnetofon.

Ugyancsak erre az időre esik a kolozsvári Állami Magyar Színházzal és Operával, a marosvásárhelyi színházzal és Állami Népi Együttesel, a sepsiszentgyörgyi színházzal, a kolozsvári Művelődési Házzal, a szomszédos falvak és községek műkedvelőivel kialakult jó kapcsolat — az olvasáson kívül — szintén hasznos és kellemes időtöltést nyújt. De ezeknél sokkal örvedetesebb az a tény, hogy évről évre mind több tanuló, egyre több, falun lakó dolgozó teremt magának személyi könyvtárat. Nem mellékes tudni, hogy Tordaszentlászlón a családi vagy más nagy ünnepek ajándékai között mind gyakoribb a könyv. Bizonyíték erre az is, hogy 1973-ban, december 31-ig Tordaszentlászlón a szövetkezeti könyvesboltban 12 990 lej értékű magyar és 5800 lej értékű román könyvet adtak el. A község összszakosságához arányítva nem egészen három lejt költöttünk könyvre személyenként 1973-ban, ez az összeg csak Tordaszentlászló faluban lakosonként 12—14 lej.

A könyvtár állandó olvasóinak korcsoport szerinti megoszlása a következő:

A szentlászlói általános iskola minden tanulója olvasója a könyvtárnak, s előfizetője a *Napsugárnak*, a *Jóbarátnak* vagy az *Ifjúmunkásnak*. Az iskolás korú gyermekek házi olvasmányaik nagy részét a községi könyvtárból kölcsönzik.

A 15—20 év közötti korcsoport tagjai közül jobbra csak a középiskolások olvasnak, a többi — néhány kivétellel — megelégszik a napisajtó vagy egy-egy folyóirat átböngészésével, mozi- vagy tévénézéssel. Ennek egyik oka, hogy egyesek olyanok befolyása alá kerülnek, akiknek nem volt vagy nincs alkalmuk a művelődésre.

A 20—30 év közötti korcsoportból inkább a férfiak olvasnak; a lányok, asszonyok kelengyekészítéssel, gyermekneveléssel vannak elfoglalva, vagy „bedolgoznak” valamelyik kolozsvári műhelybe. Érdekes azonban, hogy a 20—45 év közötti férfiak kevesebbet olvasnak, mint e korcsoport női — közülük kerül ki a legtöbb ingázó —, az olvasók zömét ellenben az 50 év fölötti nők és férfiak alkotják.

A könyvtár napi forgalma évszakonként változik. Télen a legnagyobb, 30—40 látogató is van naponta. Tavasszal—ősszel 15—20, míg nyáron alig 7—9.

A könyv megszerettetését az olvasókkal folytatott naponkénti beszélgetések, könyvbemutatók, ismertetések, irodalmi estek, mesedéllelőttök, az évenként megrendezett „könyvbál”, valamint a gyér író—olvasó találkozó szolgálgják. Ebben a munkában szerepet játszik a könyvtároson kívül az iskola, a klubtevékenység, valamint az egykori téli olvasókörök, amelyek azonban 1969-ben megszűntek. Sajnos, a sajtón és a rádión, illetve a tévén kívül nem rendelkezünk más hírközlő eszközzel. Hiányzik a hangosbemondó és az ízléses népszerűsítő falragasz.

Amikor a könyv térhódításáról, megszerettetéséről szólnak, nem lehet figyelmen kívül hagyni a könyvtárosok egyéniségét, ügyszeretét sem. Ilyen értelemben végzett hasznos, úttörő munkát Borbély József (1881) és Ferencz Mihály (1898), valamint Kovács Lóri Lászlóné, Báza Cs. Zoltánné, Schuller Lajos könyvtáros is, akik 1961-ben, illetve 1961—1973 között látták el az a sok türelmet és szeretetet igénylő földadatot.

E rövid összegezésben Kalotaszeg egyik legrégebbi közművelődési egyesületének, a Tordaszentlászlói Olvasó Egylet megalakulásának 75. évfordulójára emlékezünk.

Boldizsár Zeyk Imre

Friss erők faluja az ipar vonzásában

A következőkben arra szeretnék válaszolni, hogy ez a falu, Sükő milyen energiataralékból alakította ki életét oly módon, hogy a hozzá hasonló fekvésű és népességű falvak — azonos időszakban megmutatkozott — egykori állapotát elkerülte.

A hozzá hasonló falvak az 1960-as évtized elejétől lélekszámban apadni kezdtek; faluközösségi és egyéni beruházásuk csökkent; megélhetési forrásukat és befektetéseiket városokon, ipari központokban kezdték keresni és ott igyekeztek elhelyezni; jövőalapító irányvonaluk városközpontúvá alakult. Az országos közgazgatási átszervezés nyomán — különösen a város környéki falvak esetében — a fentebb jelzett helyezkedési irány lényegesen módosult. A tömegmértívű fejlődött ingázás újfajta életkereteknek lett alapjává. Ismét fellendült a falun belüli egyéni és egyúttal közösségi vonatkozású beruházás. A falvak arculatának kibontakozásával láthatóvá vált előnyük is. De amíg erre a felismerésre eljutottak, amíg az újabb falukép kibontakozott, addig a legtöbb falu a serdülés gondjaival birkózott. Sükő faluközösségi életében — a jelzett időszakban — nem látunk hasonló jelenséget.

Sükő Székelyudvarhelytől északnyugati irányban, légvonalban mintegy nyolc kilométerre fekszik. Farcádról Sükő felé menve olyan a falu, mintha egy hatalmas tenyér oldalra billentve mutogatná. Havas téli időben tekintve fel a falura az az érzése az embernek, mintha valamennyi háza szánkón igyekezne le a völgybe...

A sükőiek valósággal beleszületnek a fizikai látás nagy távlatokat biztosító lehetőségébe. Mondhatni ki se kell mozdulniuk falujukból ahhoz, hogy messze lássanak, kilátón nőnek fel és laknak. Azonban ezért a gyönyörű kilátásért meg kell küzdenie a sükői lakosnak otthonában, határain. Még a legtöbb udvaron is követ kell tenni a szekér kereke alá, hogy helyben maradjon.